

Veren zoeken

In deze verkiezingsuitslag is vermoedelijk veel bepaald door conjuncturele factoren: de moord op Fortuyn, de onbezonnen beschuldigingen aan het adres van “Links”, de uitvergroting en verslaglegging van Het Verdriet Om Pim in de media, mislukte televisiedebatten en het gebrek aan televisiegenieke uitstraling van deze en gene lijsttrekker. Niettemin kunnen we toch een poging wagen om een paar structurele factoren op te sporen. De in het oog springende eerste oorzaak voor het desastreuze verlies van de Partij van de Arbeid lijkt te vinden in de manier waarop die partij is omgegaan met de immigratie en integratie van nieuwkomers. De PvdA is rampzalig verdeeld op dit punt, met aan de ene kant voorstanders van harde maatregelen tot en met korten op de kinderbijslag van allochtonen als Arie van der Zwan, in het midden gematigd pessimisten als Paul Scheffer en aan de andere kant van het spectrum onversneden multiculti droomdenkers als Ed van Thijn. Dat heeft geresulteerd in een beleid waar de traditionele PvdA achterban (de befaamde mensen in de oude wijken) niets mee opgeschoten is. Het is tekenend dat de SP, die al jarenlang pleit voor een spreidingsbeleid in de woningtoewijzing en voor busvervoer van leerlingen naar gemengde scholen, er wel in geslaagd is linkse kiezers voor zich te winnen.

De tweede oorzaak moet worden gezocht in het vernietigende effect dat de paarse samenwerking lijkt te hebben gehad op elk van de samenstellende delen. Het begon ermee dat D66 al tijdens Paars I zijn eigen traditionele agenda leek te verzaken. Een partij als D66 die sinds haar oprichting hamert op staatkundige vernieuwing had onmiddellijk een claim moeten leggen op het ministerie van Binnenlandse Zaken om die staatkundige vernieuwing met kracht ter hand te kunnen nemen. In plaats daarvan wilde de toenmalige D66-leider Van Mierlo liever Buitenlandse Zaken, een portefeuille waar D66 bij mijn weten nooit ‘strong feelings’ over heeft gehad. D66 kreeg daarom al in 1998 de rekening gepresenteerd voor het inleveren van de eigen identiteit; de partij verloor toen tien zetels. Bij de Partij van de Arbeid duurde het langer voor het verlies aan identiteit zich vertaalde in een verlies aan zetels. De PvdA lijkt onder Paars I een koers te hebben gevaren die als volgt kan worden samengevat: alles mag u van ons hebben, alles, als de hoogte en de duur van de uitkeringen maar niet worden aangetast. Wij doen niet meer aan dogma’s. Bezuinigen op de publieke sector? Bedrijfsmatig werken binnen de overheid? Geen probleem. Publieke voorzieningen privatiseren, nutsbedrijven naar de beurs brengen, gereguleerde marktwerking invoeren? U gaat uw gang maar, wij zullen ons het moderne jargon van prikkels, heilzame concurrentie en ‘benchmarking’ met gezwinde spoed eigen maken. Tijdens het tweede paarse kabinet kwam men hier wel enigszins van terug, maar een eenmaal ingezette ontideologisering, die als noodzakelijke modernisering gepresenteerd is, laat zich niet zo makkelijk meer terugdraaien. Kamerleden en bewindspersonen die de sociaal-liberale koers hebben leren verdedigen kunnen niet van de ene dag op de andere weer op hun schreden terug keren. Ik moet zeggen dat ik de weg terug naar ouderwets links, zelfs nu, in een oppositierol, moeilijk voorstelbaar vind. Premier Kok had het imago van een sociaal-democraat die zijn ideologische veren in tijden van economische tegenwind heeft moeten afschudden, maar die ergens diep van binnen toch een sociaal-democratisch hart had weten te behouden. Melkert heeft een sterk technocratische uitstraling, maar leek toch ook nog wel iets van de oude sociaal-democratie te vertolken. Bij de kamerleden die nu als zijn potentiële opvolgers worden genoemd – Dick Benschop, Wouter Bos (‘de beste garantie voor behoud van de hypotheekrente-aftrek is een staatssecretaris die net een eigen huis heeft gekocht’) en Willem Vermeend – zie ik die oude veren nog nergens schemeren.

En bij de VVD heette lijsttrekker Dijkstal de vertegenwoordiger van een te paarse en daarmee te weinig conservatief-liberale koers. Niet hard genoeg waar het ging om criminaliteitsbestrijding en niet hard genoeg in zijn minderhedenstandpunten. De

teengeluiden van de woordvoerder asielbeleid, Henk Kamp, wogen daar blijkbaar onvoldoende tegen op.

Een bleekroze PvdA, een bleekblauwe VVD en daarnaast een volstrekt ongewisse factor als de Lijst Pim Fortuyn. Geen wonder dat zoveel kiezers hebben gestemd op de enige grote partij die opeens weer zo vertrouwd leek. Het CDA van Jan Peter Balkenende (mr. Christendemocratie noemt hij zichzelf en daar zit veel in) is in heel veel opzichten precies zoals vroeger, met zijn nadruk op niet nader gespecificeerde 'normen en waarden', zijn aandacht voor de verondersteld financieel precaire positie van gezinnen, en dan met name 'alleenverdiener gezinnen', zijn oude retoriek van gespreide verantwoordelijkheid, rentmeesterschap, gemeenschap en maatschappelijk middenveld. Inclusief ook de negatieve trekjes van vroeger, zoals de neiging om niet naar links en niet naar rechts te willen buigen, maar zolang mogelijk alle opties open te houden, zoals Pieter Hilhorst gisteren constateerde in *de Volkskrant*.

Een groot aantal kiezers heeft gestemd tegen de gevestigde orde, tegen Paars, tegen links, voor vernieuwing en verandering. Maar een misschien nog wel groter aantal kiezers is conservatief en moet niet veel hebben van radicale wendingen. Die kiezers willen hun ideologische driestromenland van vroeger terug, desnoods met inbegrip van alle nadelen.